

System a evoluce obratlovců IV.

Urochordata

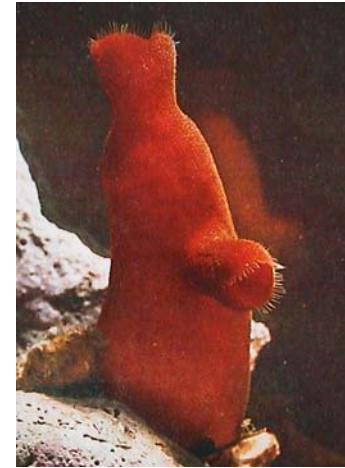
- charakteristické znaky
- systém

Urochordata

- charakteristické znaky systém

- regresní vývoj:
pohyblivá larva (aktivita) → pasivní dospělec
jednovrstevná pokožka **plášť z tunicinu**
- chorda jen v ocásku larev (uro-)
nervová trubice jen u larev, jinak jen cerebrální ganglion
otevřená cévní soustava, srdce se střídavou pulzací,
hemovanadin (jen rod *Phallusia*)
peribranchiální prostor, atrioporus
- endostyl - příjem potravy filtrací
- „ukládací ledvina“
hermafrodité s nepárovými gonádami
složitě rozmnožování, i metageneze **s nepohlavním rozmnožováním**
- jediný shluk Hox genů (i rozptýleny v genomu mimo shluk) s rozsáhlou **ztrátou cca ½ genů a změnou sekvencí;**
v homeoboxu přítomny **introny**
- nejrychlejší tempo molekulární evoluce ze všech strunatců
- 2500 rec. druhů, *Cheungkongella ancestralis* - časně kambrium (jižní Čína)
(V evoluci obratlovců došlo postupně k opakované duplikaci shluků Hox genů)

■ apomorfie
■ pleziomorfie

Urochordata

- charakteristické znaky
- **system**

cl.

ASCIDIACEA - SUMKY

1900, přisedlí, vakovité tělo, i kolonie

THALIACEA - SALPY (SALPIDA + DOLIOLIDA)

50, pelagičtí, soudečkovité tělo, metageneze, i kolonie

APPENDICULARIA (LARVACEA, COPELATA) - VRŠENKY

60, pelagičtí, neotenie (z larev salp?), jen solitérní,
volně ve schránkách

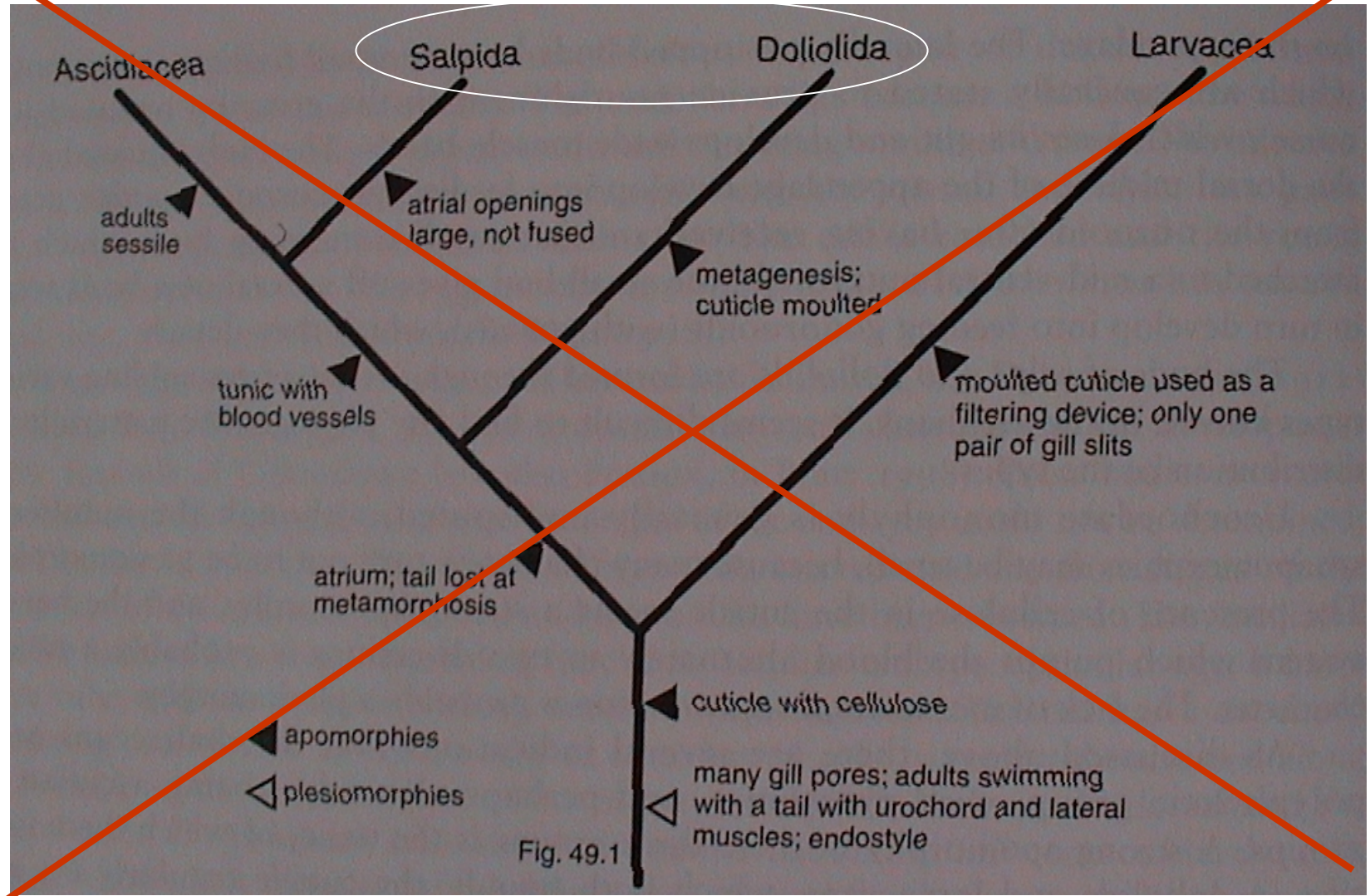
Urochordata

- charakteristické znaky
- systém

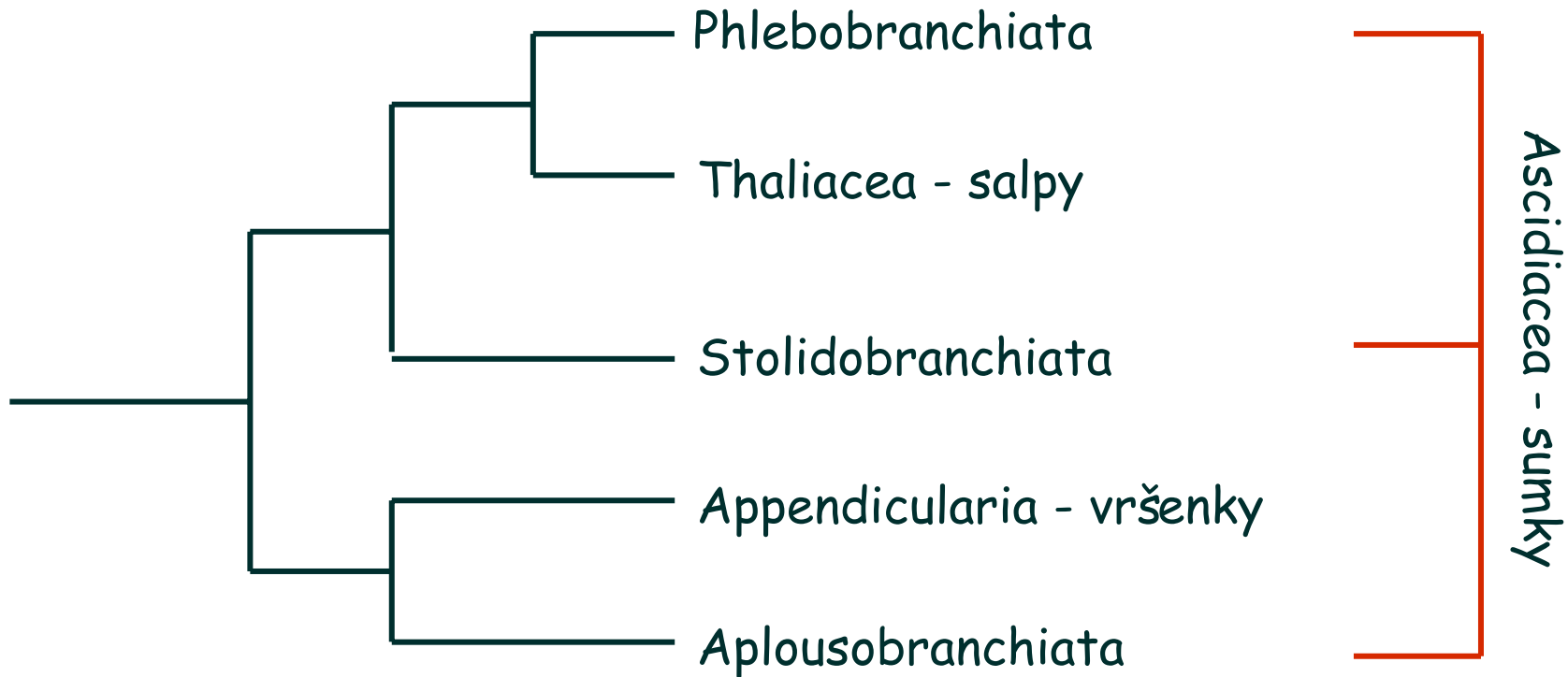
sumky

salpy

vršenky

Fylogenetický systém pláštěnců (Urochordata = „Tunicata“)

18S rDNA

Urochordata

- charakteristické znaky
- systém

„Asciadiacea“ - sumky

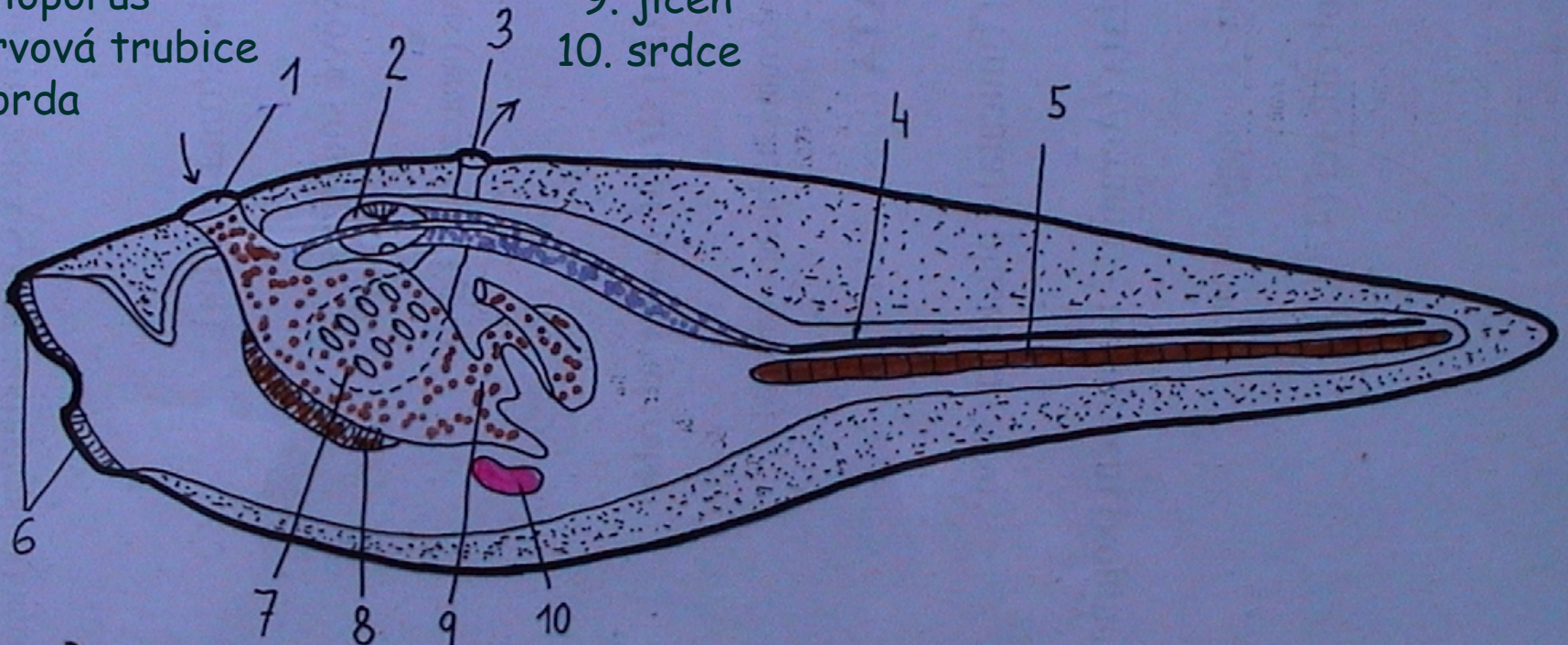
(parafyletický taxon)

- morfologie larvy
- morfologie dospělce
- filtrace potravy
- rozmnožování
- ekologie
- systém

Ascidiacea - sumky

morfologie larvy

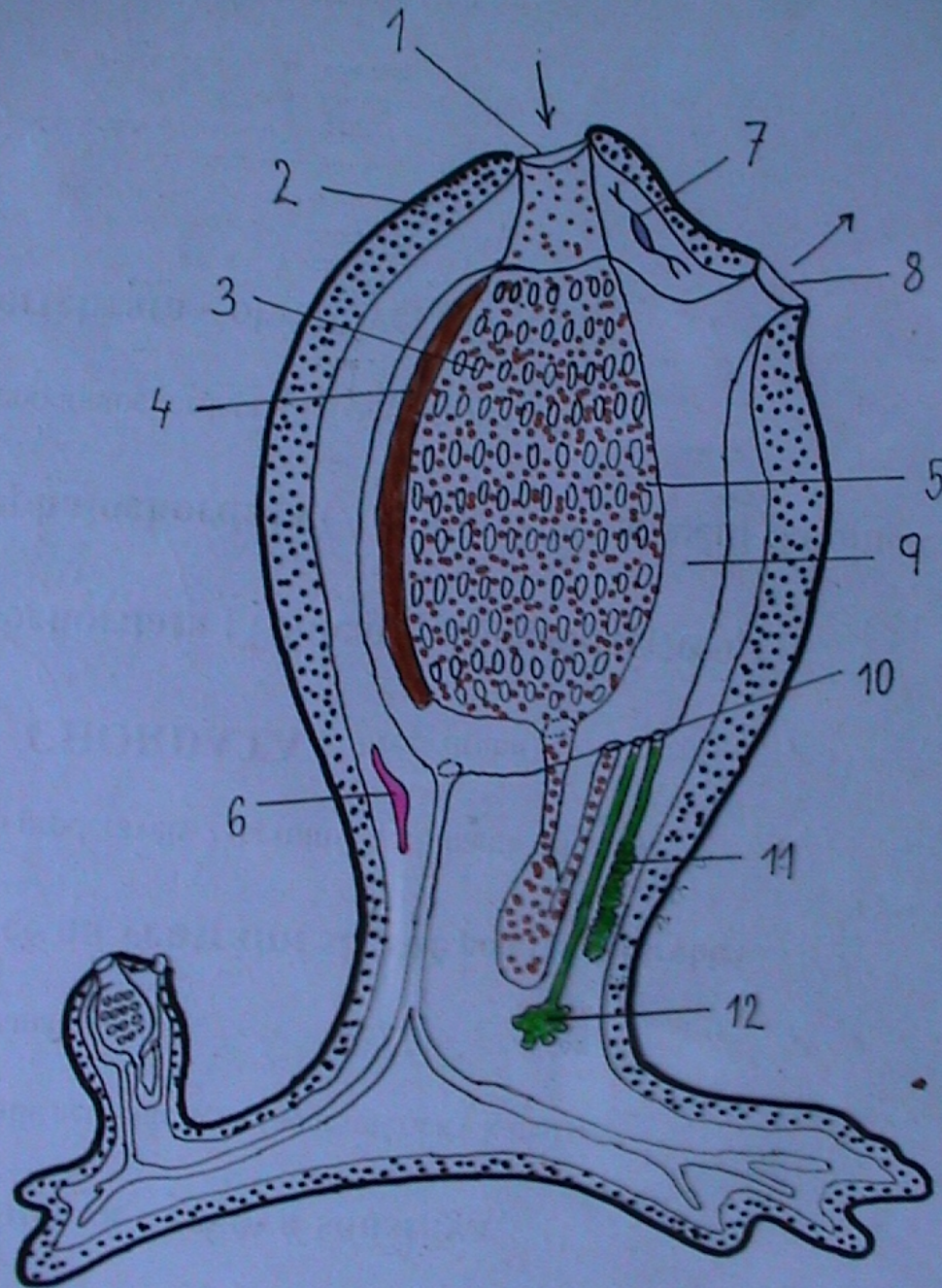
1. ústa
2. rozšířená nervová trubice se statocystou a „očkem“
3. atrioporus
4. nervová trubice
5. chorda
6. přichycovací papily
7. proděravělý hltan s peribranchiálním prostorem
8. endostyl (hypobranchiální rýha)
9. jícn
10. srdce

Ascidiacea - sumky
morfologie larvy
morfologie dospělce

ascidiozoid

1. ústa
2. plášť z tunicinu
3. nepárové štěrby
4. endostyl
5. „žaberní vak“
6. srdce
7. cerebrální ganglion
8. atrioporus
9. peribranchiální prostor
10. jícn
11. varle
12. vaječník

Ascidiacea - sumky

- morfologie larvy
- morfologie dospělce
- filtrace potravy
- rozmnožování
- ekologie

• filtrace potravy

- žaberní vak vystlán slizem pokrývajícím řasinkové buňky
- endostyl s žláznatými a bičíkatými buňkami
- peripharyngeální pruhy
- epibranchiální rýha

• rozmnožování

- proterandričtí hermafrodité, oplození mimotělní
- nepohlavní, vznik kolonií pučením

• ekologie

- mořští kosmopolité, převážně v litorálu (do 50 m)
- krátký život larvy (min-hod), fototaxe (poz-neg)
- monascidie - synascidie (regenerační schopnost)

Ascidiacea - sumky

- morfologie larvy
- morfologie dospělce
- filtrace potravy
- rozmnožování
- ekologie
- **system**

Podle umístění gonád: subcl.

1. Enterogona

Gonády v blízkosti střevní kličky, jedinci v synascidii si zachovávají idenditu, thorax-abdomen-postabdomen, larvy 2 smyslové orgány.

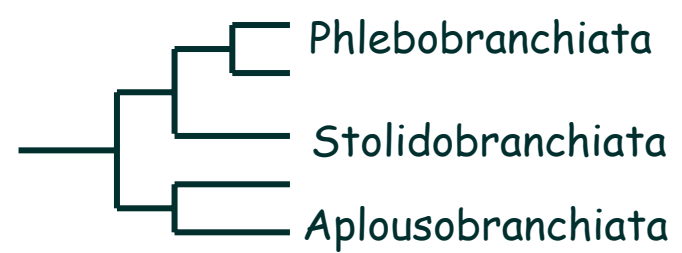
2. Pleurogona

Gonády po stranách žaberního vaku, synascidie (bochníčkovité) se společným pláštěm a atrioporem, tělo nerozděleno, larvy 1 smyslový orgán.

3. Octacnemida

Hlubinné (do 5 km), 8 ramen, i volně pohyblivé druhy, žaberní vak s horizontální přepážkou, symbióza s prochlorofyty (prokaryota s chlorofyly a, b).

Podle morfologie žaberního koše:

1. Phlebobranchiata (+ Octacnemida)

- Pravé sumky, tělo členěno na 2 oddíly
- Gonády v blízkosti střevní kličky - enterogonní, solitérní i koloniální
- *Ascidia mentula* - sumka obecná, *Phallusia mammilata* - sumka hrbolekatá, *Ciona intestinalis* - sumka štíhlá

2. Aplousobranchiata - pospolitky

- Tělo členěno na 2-3 oddíly - thorax-abdomen-(postabdomen)
- Gonády ve střevní kličce v abdomenu - enterogonní, koloniální se zachovanou identitou jedinců
- *Clavelina lepadiformis* - pospolitka svijonožcovitá

3. Stolidobranchiata - zřasenky (+ Sorberacea - hlubinné sumky)

- Tělo není členěno na oddíly
- Solitérní i koloniální se společným pláštěm a kloakou (synascidie), jedinci seřazeni okolo společného atrioporu
- Gonády vně na boku žaberního vaku - **pleurogonní**
- *Botryllus schlosseri* - zřasenka středomořská, *Halocynthia papillosa*

Enterogona

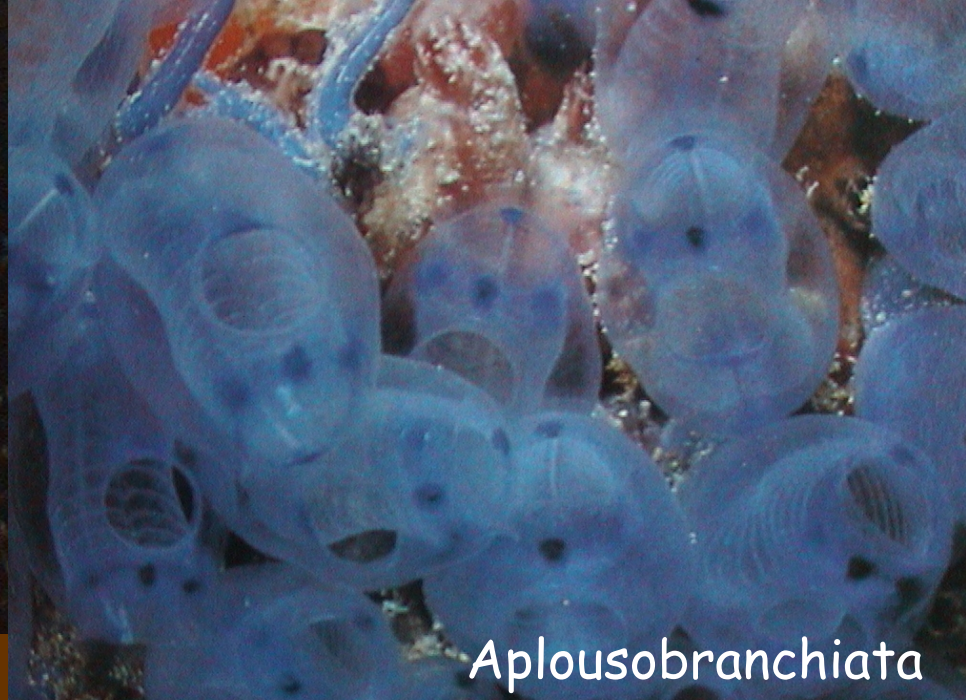
Phlebobranchiata

Phallusia mammillata

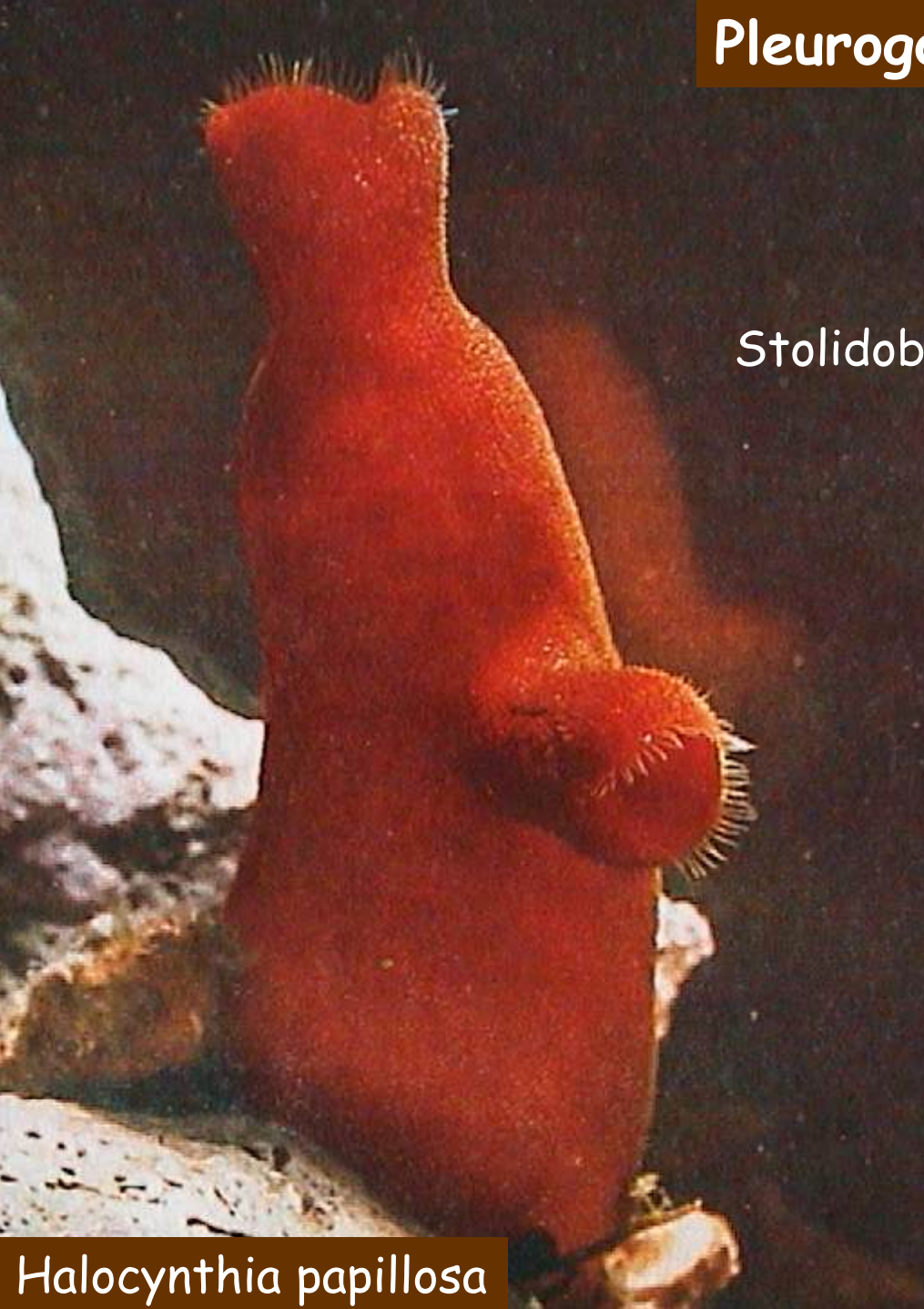

Clavelina lepadiformis

Aplousobranchiata

Pleurogona

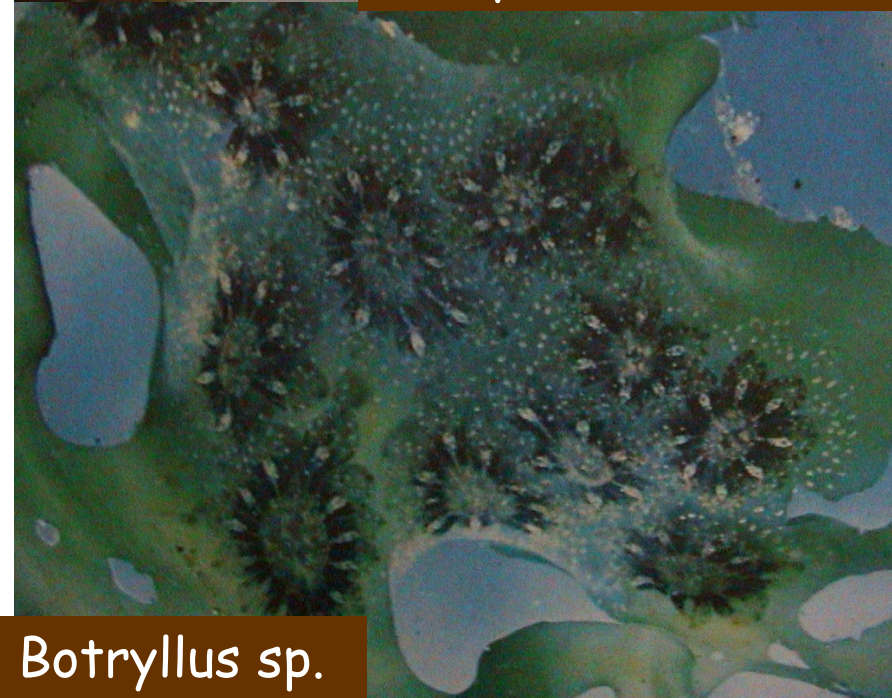

Halocynthia papillosa

Stolidobranchiata

Botryllus schlosseri

Botryllus sp.

Urochordata

- charakteristické znaky
- *system*

Thaliacea - salpy

- morfologie
- rozmnožování - metageneze
- ekologie
- *system*

Thaliacea - salpy

• morfologie

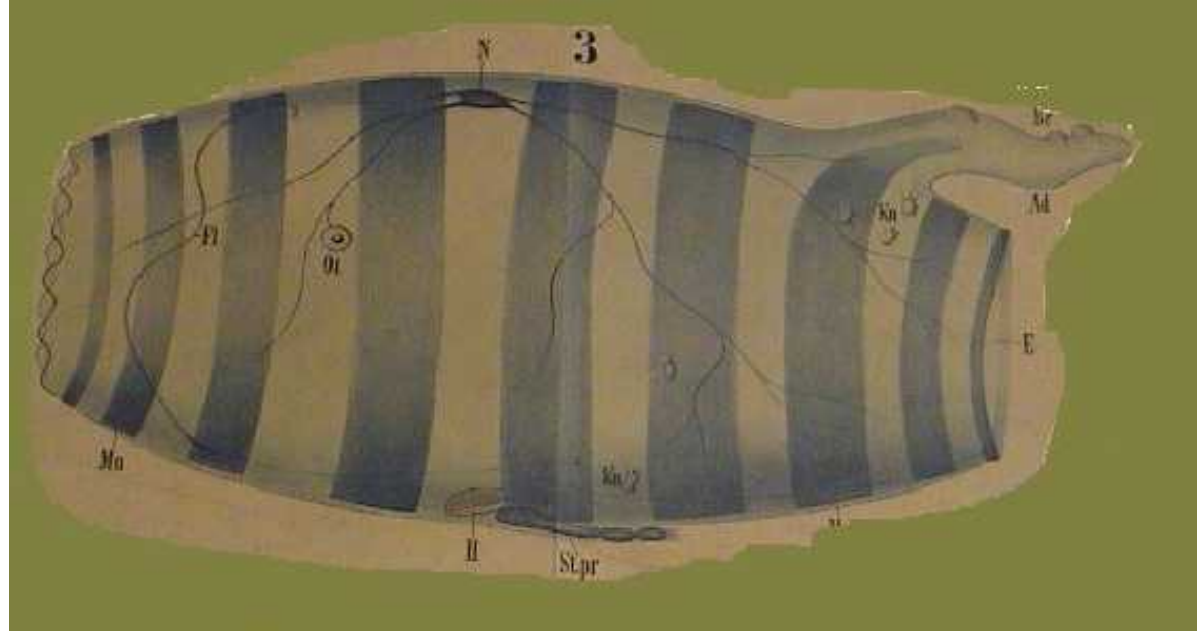
• morfologie

- Larva podobná larvě sumky
- Soudečkovité tělo s velkými otvory (or, atrioporus)
- Rosolovitý průsvitný plášť
- Obroučkovité svalové pruhy (reaktivní pohyb)
- Párové žaberní štěrby v zadní části hltanu, peribranchiální prostor nasunut na zadní část hltanu
- Koncentrace orgánů (srdce, žaludek, gonády) na ventrální straně
- Polymorfie - různé tvarové (oozoid, blastozoid) a funkční typy (gonozoid, gastrozoid, phorozoid), metageneze

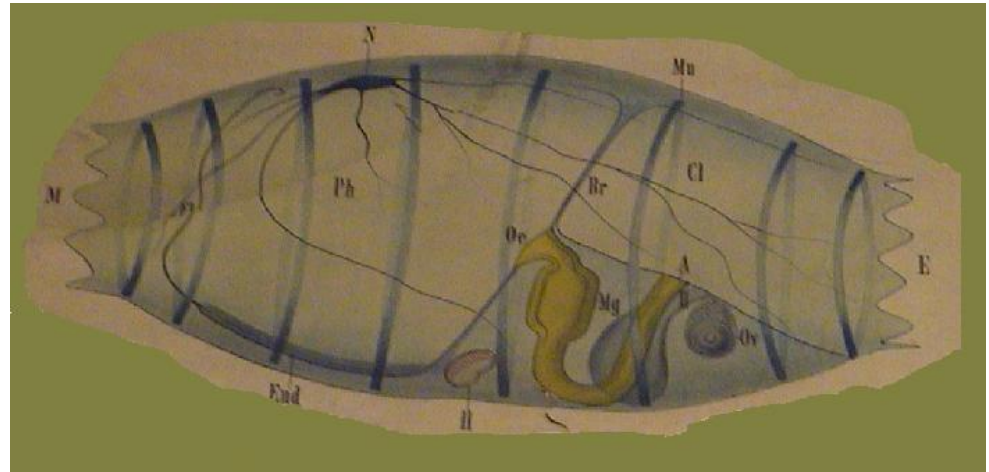
Thaliacea - salpy

- morfologie

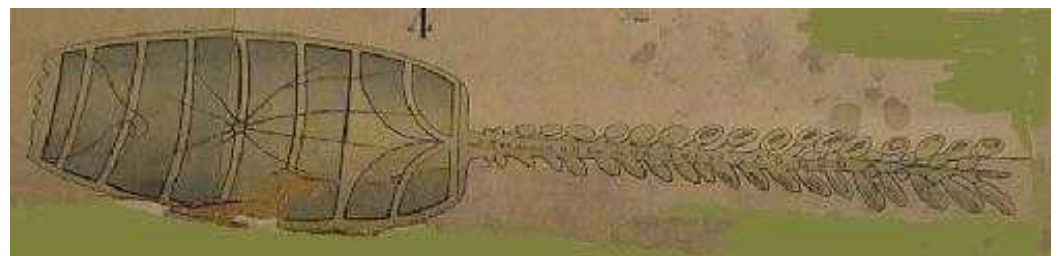
oozoid

blastozoid (gonozoid)

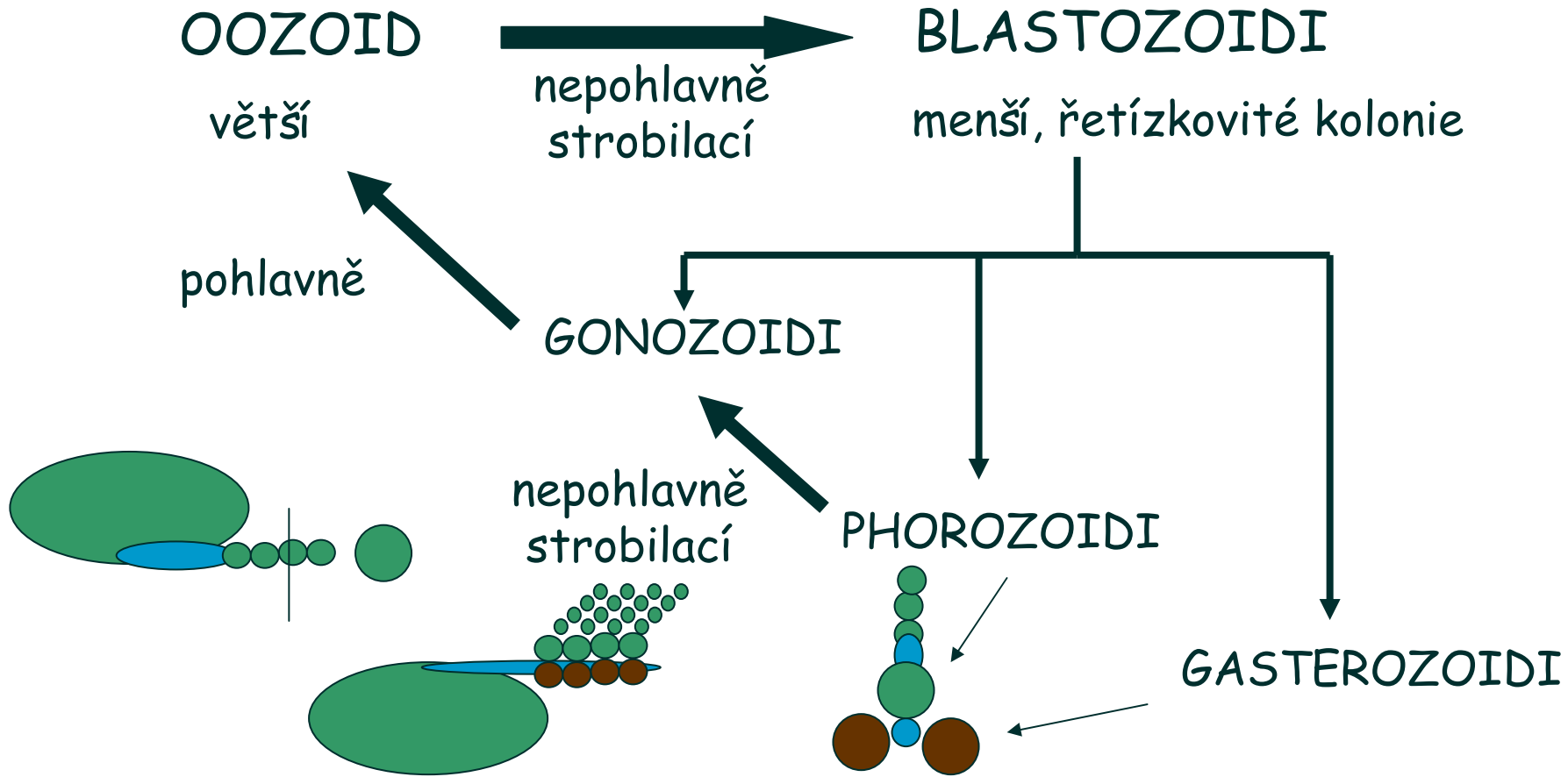
oozoid s řetízkem
blastoidů

Thaliacea - salpy

- morfologie
- rozmnožování - metageneze

Strobilace primární: stolo prolifer (Salpida) - phorocyty - stolo dorsalis (Doliolida)

Strobilace sekundární: na stolo dorsalis (Doliolida)

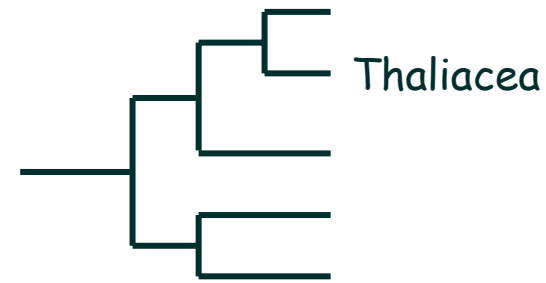
Thaliacea - salpy

- morfologie
- rozmnožování
  - metageneze
- **ekologie**
- **system**

- **ekologie**

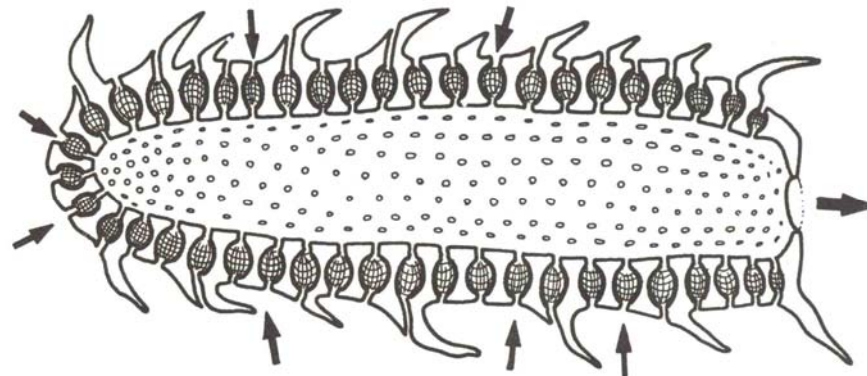
pelagičtí,
v planktonu teplých moří

- **system**

Pyrosomida - ohnivky

Skupina nejbliže příbuzná pravým sumkám, redukce oozoidu (embryonální cyathozoid), tvoří 4 primární blastozoidy (tetrazoid), z nich sekundární blastozoidi (gonozoidi), válcovité kolonie se společnou kloakální dutinou, husté síto žaberních štěrbin, světélkující symbiotické bakterie, jejich přenos z folikulárních buněk vaječníku na zárodek vyvíjející se v kloakální dutině; *Pyrosoma atlanticum*

Thaliacea - salpy

morfologie

rozmnožování

- metageneze

ekologie

system

Salpida - pásosvalí (Desmomyaria)

podkovovité svaly, 1 pár velkých žaberních štěrbin, 1 řada blastozoidů (gonozoidů) přímo na stolo prolifer, oplození v kloakálním prostoru gonozoidů, zde se vyvíjejí zárodky (placentace), chybí stadium volně pohyblivé larvy; *Salpa maxima*, *S. fusiformis*

Salpa sp.

Doliolida - kruhosvalí (Cyclomyaria)

prstencovité svaly, více párů žaberních štěrbin, 3 řady blastozoidů, phorozoid s řetízkem vlastních gonozoidů se odděluje od stolo dorsalis, oplození mimotělní, volně pohyblivé larvy; *Doliolum denticulatum*

Urochordata

- charakteristické znaky
- systém

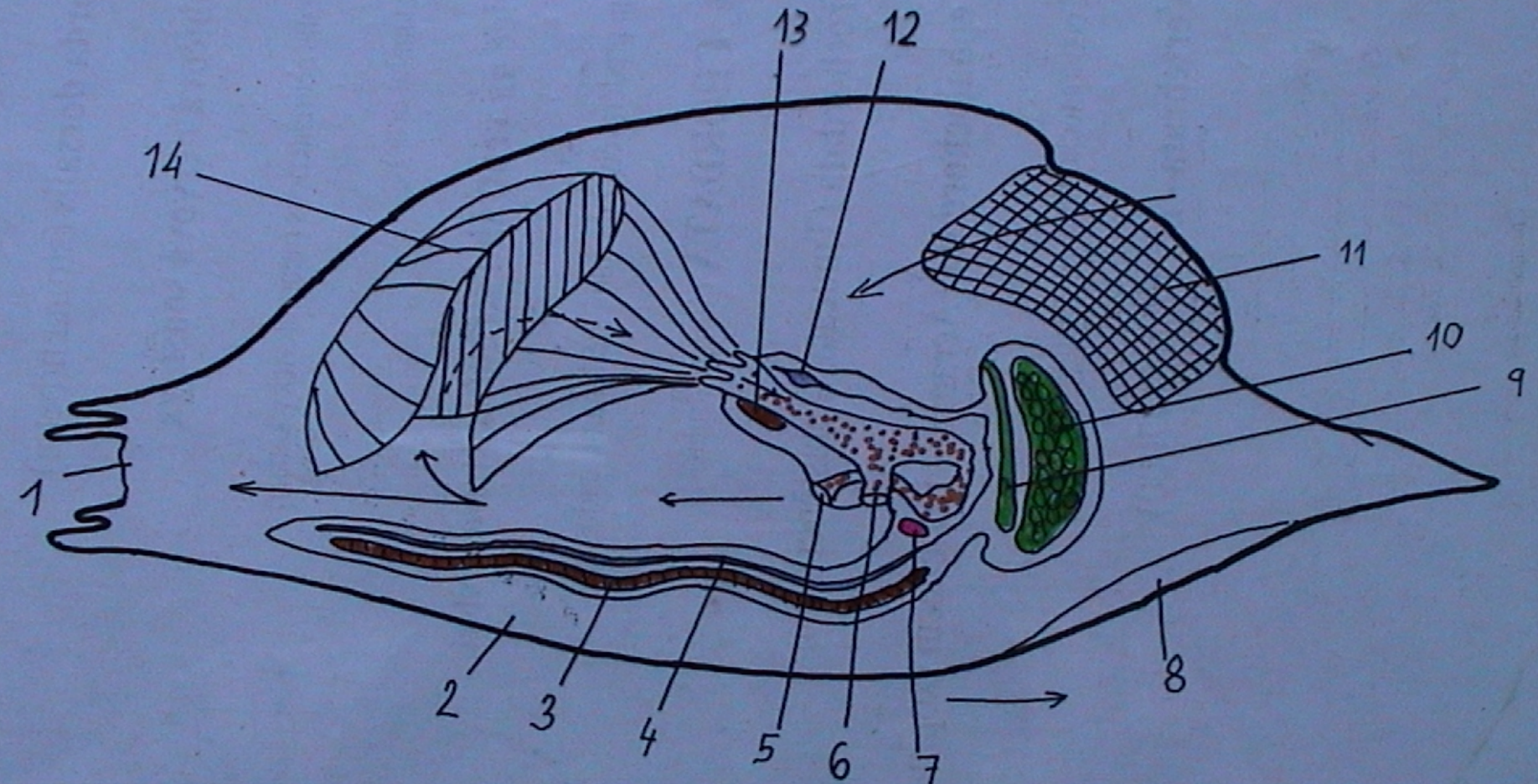
Appendicularia (Larvacea, „Copelata“) - vršenky

- morfologie
- rozmnožování
- ekologie
- systém

Appendicularia

• morfologie

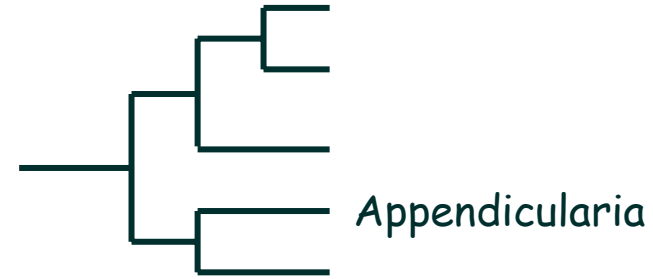
1. vyvrhovací otvor ve schránce	6. žaberní štěrbin	11. sítko (vrš)
2. schránka	7. srdce	12. ganglion
3. chorda	8. únikový otvor ve schránce	13. endostyl
4. nervová trubice	9. varle	14. lapací síť
5. řitní otvor	10. vaječník	

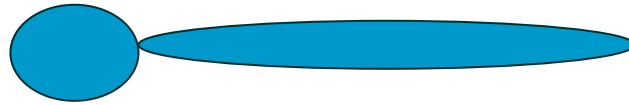
Copelata

- morfologie
- rozmnožování
- ekologie
- systém

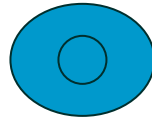
• rozmnožování
jen pohlavní, larva ~ dospělec,
metamorfóza (pedomorfóza):

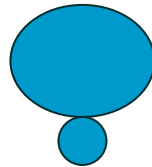
Zboku:

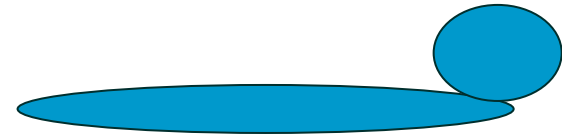
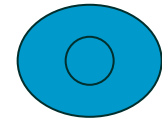
1.

2.

Zezadu:

• ekologie

planktonní, do 100 m, opouštění a tvorba schránky

• systém (sesterská linie sumek ze skupiny Aplousobranchiata)

o. Appendiculariidea

f. Oikopleuridae

Appendicularia sicula

Oikopleura dioica

Kowalewskidae

Kowalewskia tenuis

Fritillariidae

Fritillaria pelucida

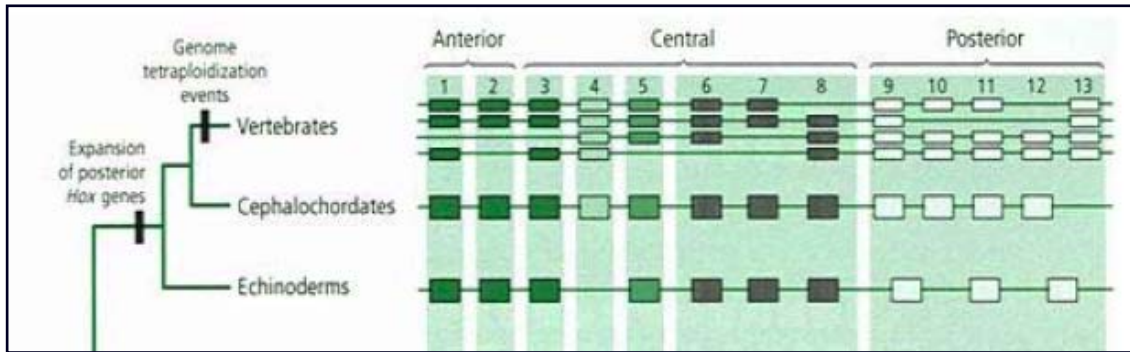
System a evoluce obratlovců V.

Evoluční morfologie lebečnatých (obratlovců)

- charakteristika
- vznik orgánů
- pokryv těla (integument)
- kostra (skelet)
- svalstvo
- nervová soustava
- smyslové orgány
- trávicí soustava
- dýchací soustava
- cévní soustava
- urogenitální soustava

apomorfie lebečnatých (obratlovců včetně sliznatek)

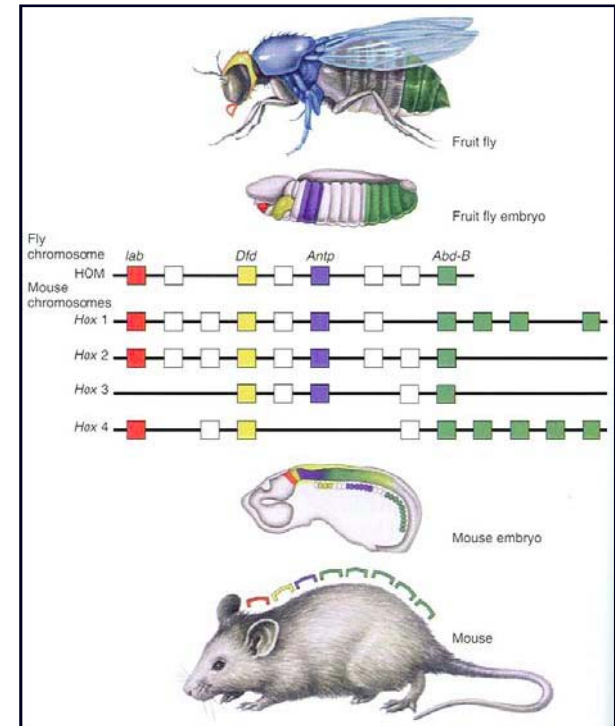
- aktivní pohyb, intenzivní metabolismus
- podélná polarizace (hlava, trup, ocas), vnitřní metamerie (Hox - geny)
- **multiplikace shluků Hox genů** (13 paralogních genů, s homeoboxy) - nejčastěji 2x duplikace - tetraploidizace - 2R hypotéza, 3x duplikace - 6-7 shluků (Teleostei)

- **vícevrstevná pokožka** (rohovatění - deriváty)
- **epidermální smyslové plakody**, z nich párové smyslové orgány na hlavě:

čichový ústroj, inverzní komorové oko, vnitřní ucho

- **nervová lišta** (4. zárodečný list) - vytvoření hlavy
- **diferencovaný mozek**, kraniální nervy
- **vnitřní kostra** z chrupavek a **kostí**
- **lebka**, **končetiny s vnitřní kostrou** (ichthyo-, chiropterygia)

- myotomy ve tvaru W
- na dorzálních kořenech míšních nervů **spinální ganglia**
- neurohumorální regulace, endokrinní žlázy, hypofýza, **štítná žláza**
- uzavřená cévní soustava **s autonomně tepajícím vícedílným srdcem, v krvi erythrocyty s hemoglobinem**
- **párové ledviny mezodermálního původu**

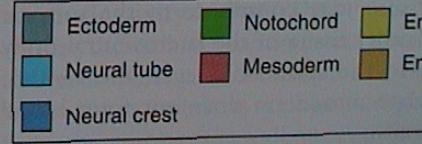
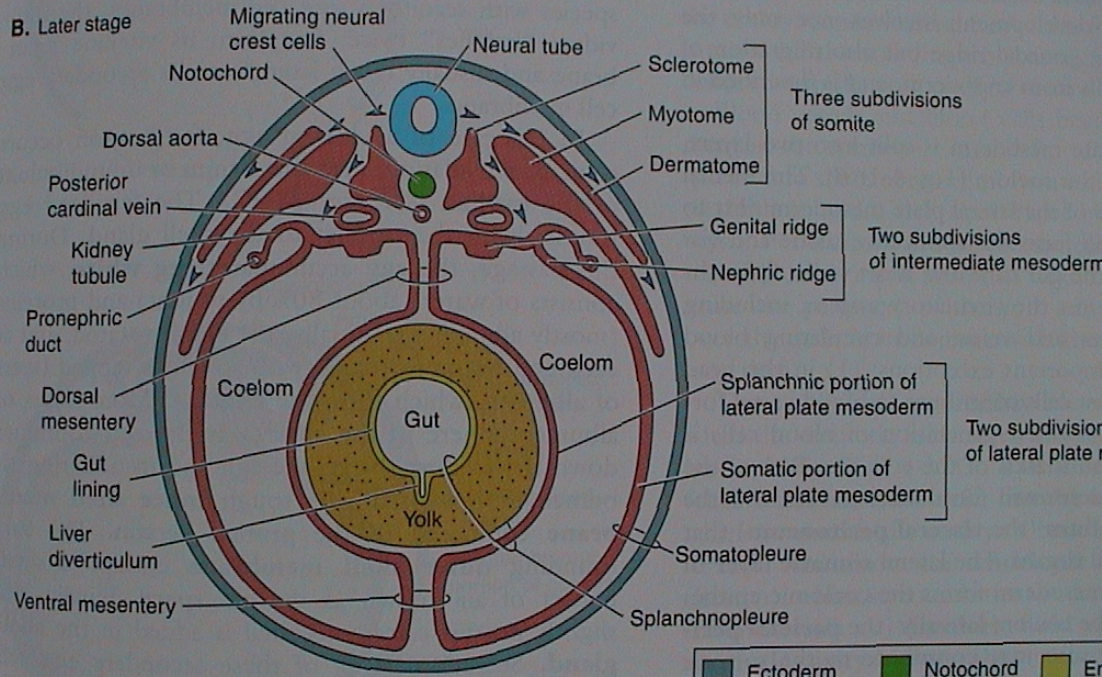
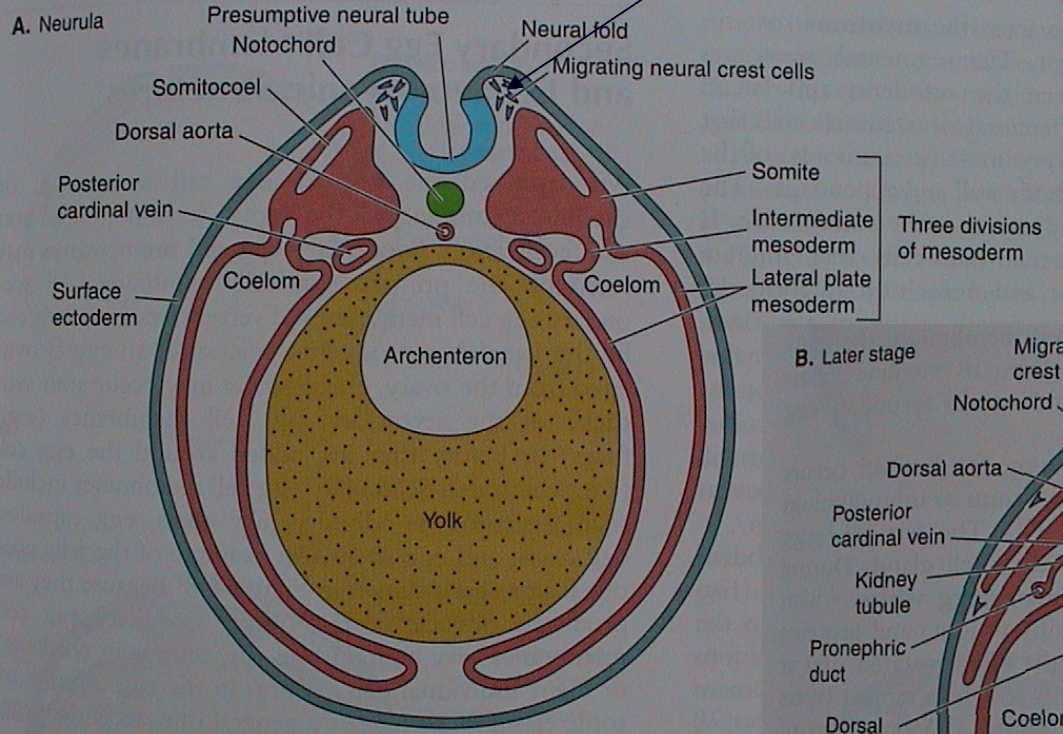
apomorfie obratlovců (mihulí a čelistnatců, bez sliznatek)

- postupná redukce chordy, nahrazení páteří z obratlů (alespoň arcualia)
- nejméně hřbetní ploutev
- proudový orgán postranní čáry s neuromasty
- alespoň dvě polokružné chodby vnitřního ucha
- bez přídatných „srdcí“, nervová regulace srdeční činnosti, 3 typy pravých lymfocytů
- osmotický tlak tělních tekutin asi o třetinu nižší než mořská voda, hyperosmoregulace
- adenohypofýza vzniká z ektodermu ústní dutiny (stomodea)
- imunitní systém

(postupný vznik apomorfních znaků, synapomorfie definované u recentních korunových skupin nemusely být přítomny u vymřelých kmenových skupin)

vznik orgánů

ektoblast
 neuroektoblast
 nervová lišta
 mezoblast
 entoblast

neurula obratlovců

vznik orgánů

ektoblast

neuroektoblast

epidermální smyslové plakody

nervové lišta (ektomezenchym)

pokožka

nervová trubice

ganglia sensorických hlavových nervů, oční čočky, čichové a sluchové váčky, proudový orgán

buňky nervové lišty (BNL) - 40 tkání a orgánů, mezi pokožkou a nervovou trubicí, migrace

•prekurzory pojivových tkání (fibroblasty, chondroblasty, osteoblasty, odontoblasty, chromatoblasty);

•indukce mnohvrstevného epitelu - pokožka a deriváty pigmentace trupu a ocasu;

•dorzální kořeny míšních nervů a jejich sensorické neurony, sympatická a parasympatická ganglia, Schwannovy buňky, endokrinní žlázy, dřeň nadledvinek

•sensorická ganglia hlavových nervů (V, VII, IX, X), měkká mozková plena

•viscerální endoskelet lebky (žaberní oblouky), základy zubů; trabeculae cranii, přední část lebky včetně exoskeletu; rybí šupiny; hladká svalovina cév; rozdílný vývojový potenciál hlavové a trupové nervové lišty

mezoblast (dermatom, myotom, sklerotom, nefrotom a gonotom)

škára, svalovina, somatický endoskelet, močopohlavní, cévní s.

entoblast

trávicí trubice a žlázy, žábra a plíce

„Agnatha“ = bezčelistní: vymřelé skupiny („Ostracodermi“ = štítnatci)
+ Cyclostomata = kruhoústí (mihule a sliznatky)

Gnathostomata = čelistnatci

Primárně vodní:

Placodermi = pancířnatci

Chondrichthyes = paryby

Osteognathostomata

Actinopterygii = paprskoploutví

(bichiři, chrupavčití, kostlíni, kaprouni, kostnatí)

Sarcopterygii = svaloploutví

latimérie, dvojdyšní, „Rhipidistia“ - starobylé ryby

Primárně suchozemští: Tetrapoda = čtvernožci

Raní tetrapodi a Lissamphibia = obojživelníci

Gymnophiona (Apoda) - červoři (beznozí)

Caudata = ocasatí

Anura = žáby

Amniota = blanatí

„Reptilia“ = plazi („Sauria“=ještěři, Ophidia=hadi

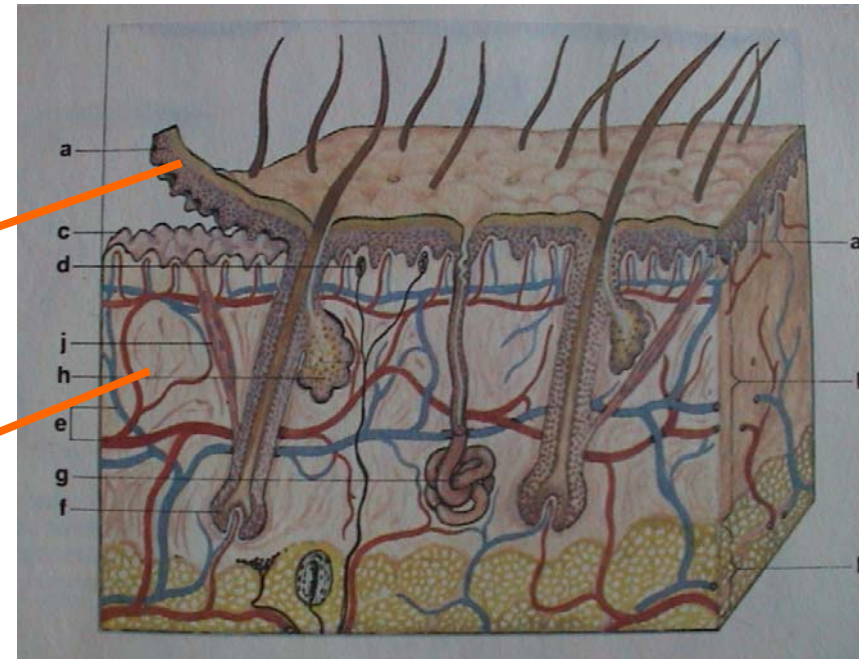
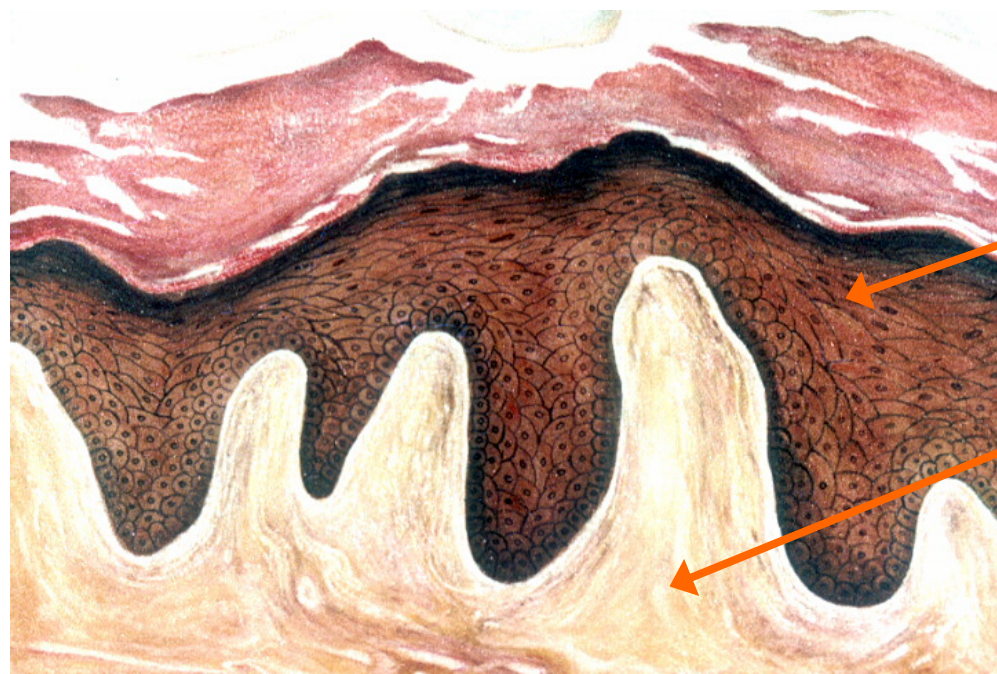
Aves = ptáci

Mammalia = savci

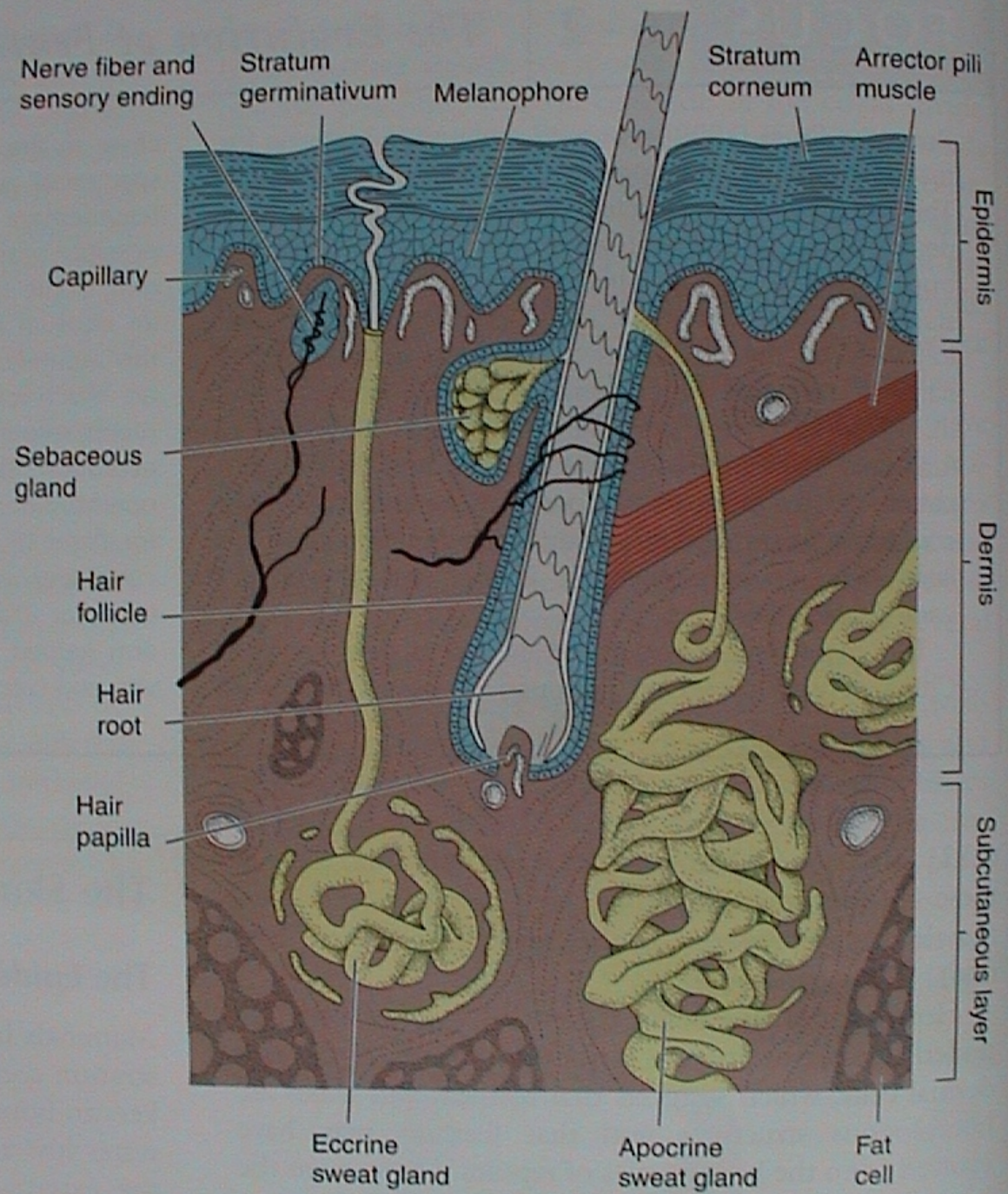
vznik orgánů
pokryv těla (integument)

kůže

vícevrstevná pokožka (epidermis) z ektoblastu
škára (corium, dermis) z mezoblastu (dermatom)
a z buněk neurální lišty

vznik orgánů
pokryv těla
(integument)

vznik orgánů
pokryv těla (integument)

Primárně vodní obratlovci

„AGNATHA“: kostěné štítky („Ostracodermi“) - druhotně nahá (mihule)

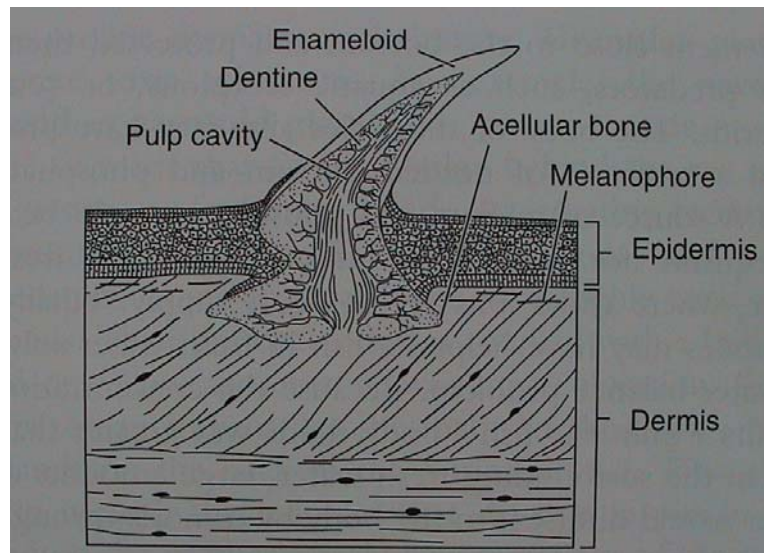
nahá → Acelulární kost (aspidin) - lamelární + vaskulární

GNATHOSTOMATA: kostěné desky (Placodermi) - kostěné šupiny

Odontody = dentin + „sklovina“

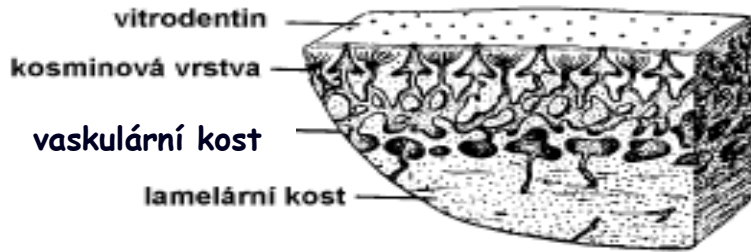
Šupiny:

a) plakoidní (dentin + enameloid) (Chondrichthyes) - zuby

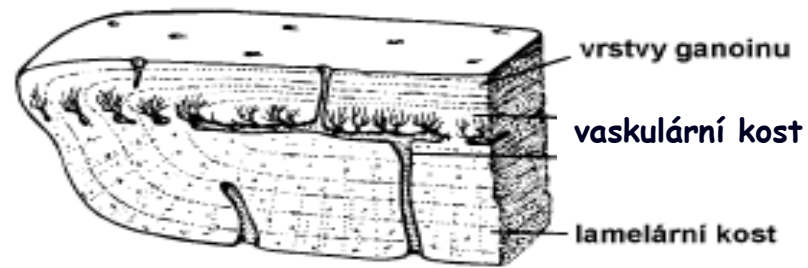

b) kosmoidní (lamelární kost = izopedin, vaskulární kost, dentin=kosmin, enameloid=vitrodentin z **mezoblastu**; Sarcopterygii)
BNL - osteoblasty (kost) a odontoblasty (zubovina)

c) ganoidní (lamelární a vaskulární kost, redukce kosminu; email = ganoin z **ektoblastu**, Chondrostei, bichiři, kaprouni a kostlíni)

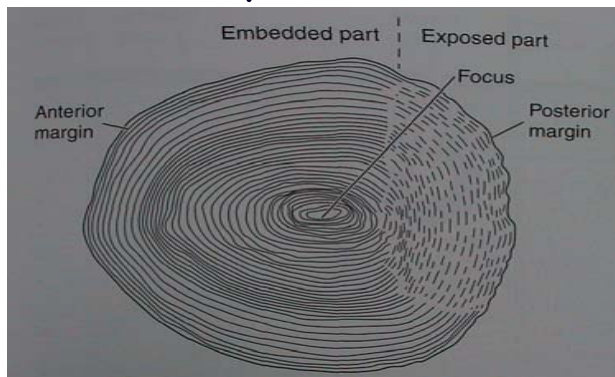
kosmoidní

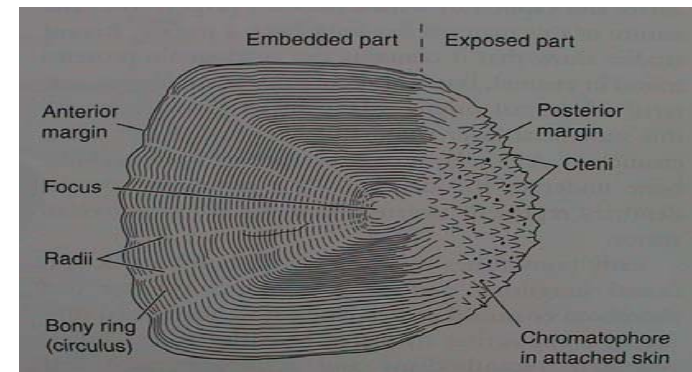
ganoidní

d) leptoidní (elasmoidní) (lamelární acelulární kost, Teleostei)

a) cykloidní

b) ktenoidní

trend - ztenčování
v kůži jen slizové buňky (mihule, ryby)

vznik orgánů
pokryv těla (integument)

Primárně suchozemští obratlovci

dermatoskelet (krycí kosti) („krytolebci“) - nahá (rec. Lissamphibia)

rohovatění pokožky

rohovinné deriváty (krunýře, štítky, šupiny) ochrana před ztrátou vody
AMNIOTA:
 („Reptilia“)

mnohobuněčné kožní žlázy (z ektoblastu): redukce „plazi“, Aves

Lissamphibia (max.) → Amniota - „plazi“
diferenciace Mammalia

vznik orgánů
pokryv těla (integument)

zbarvení těla (ekologická adaptace)

chemické - pigmenty

(v chromatoforech a kožních derivátech)

- melaniny
- lipochromy
- porfyriny

chromatofory z BNL

fyzikální

- rozptyl světla v komůrkách naplněných vzduchem
- interference při průchodu a odrazu světla vrstvami různých optických vlastností